

Socialinė politika

Ikimokyklinių ugdymo paslaugų įtaka tėvų užimtumui Lietuvoje

Aušra ČIŽAUSKAITĖ

Boguslavas GRUŽEVSKIS

Vilniaus universiteto

Socialinės politikos katedra,

Universiteto g. 9/1, Vilnius

El. paštas: boguslavas.gruzevskis@dsti.lt, ausra.ciz@gmail.com

Santrauka. *Ikimokyklinių ugdymo įstaigų prieinamumas turi didelę įtaką tėvų užimtumui, tačiau ši priklausomybė yra gana sudėtinga ir skirtingai pasireiškia skirtingose visuomenės grupėse. Straipsnyje siekiama ištirti ikimokyklinių ugdymo įstaigų prieinamumo vaidmenį tėvų, auginančių ikimokyklinio amžiaus vaikus, užimtumui Lietuvoje. Tyrimui naudojami Lietuvos 2014 m. pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimo duomenys. Naudojant chi kvadrato testą bei dvinarės logistinės regresijos modelį, tyrimo rezultatai atskleidė, kad vaikų ikimokyklinių ugdymo įstaigų nelankymas turėjo didesnę neigiamą įtaką moterų užimtumo statusui negu vyrų. Tyrimas taip pat parodė, kad svarbų vaidmenį tėvų užimtumui skatinti vaidina ir nemokamai teikiama ne tėvų priežiūra vaikams. Rezultatai taip pat leido kelti prielaidą, kad ikimokyklinių ugdymo įstaigų prieinamumas skatina tėvus dirbti, tačiau tai nebuvo esminė tėvų užimtumo paskata.*

Pagrindiniai žodžiai: *šeimos politika, šeimos ir darbo derinimas, ikimokyklinis ugdymas, Walter Korpi, Lietuva*

Įvadas

Aktyvus moterų įsitraukimas į darbo rinką, nauji lyčių vaidmenys, senėjanti visuomenė ir mažėjantys gimstamumo rodikliai Europos Sąjungoje (toliau – ES) paskatino tradicinės šeimos transformaciją (Knijn ir Smit 2009). Vienas iš tradicinės šeimos transformacijos padarinių yra šeimos ir darbo derinimo problema, kuri savo ruožtu pradėjo kelti naujus iššūkius vaikų priežiūros¹ politikai. Darbo rinkoje labai svarbų vaidmenį ėmė vaidinti ir socialinės įtraukties komponentas, prisidedantis prie nelygybės darbo rinkoje mažinimo ir darbo ir šeimos įsipareigojimų derinimo (Kavoliūnaitė-Ragauskienė 2012). Tad vaikų priežiūros paslaugų teikimas įgijo didelę svarbą, padedant šeimoms derinti šeiminius ir darbinius klausimus.

Lisabonos strategijoje numatyta, kad vienas iš pagrindinių jos siekių yra užimtumo lygio didinimas (European Council 2000). ES Barselonos siekiuose² rekomenduojama skirti vis daugiau

¹ ES mastu ankstyvojo vaikų ugdymo ir rūpybos apibrėžimas paplitęs plačiausiai ir reiškia paslaugų vaikams teikimą valstybės subsidijuojamose ir akredituotose ugdymo įstaigose laikotarpiu nuo gimimo iki privalomos mokyklos lankymo pradžios (ECEA ir Eurydice 2009, p. 7). Lietuvoje vaikų priežiūros paslaugos, teikiamos valstybinių įstaigų, apibrėžiamos kaip ikimokyklinis ugdymas (*Lietuvos aidas*, 1991-08-06, Nr. 153-0).

² Europos Komisijos rekomendacijos šalims narėms (European Commission 2013)

dėmesio ikimokyklinio amžiaus vaikų ikimokyklinio ugdymo (toliau – IU) paslaugų vaidmeniui (European Commission 2014a). Matoma, kad ES dienotvarkėje darbo ir šeimos klausimai yra svarbūs ir IU paslaugos laikomos svarbia abiejų tėvų užimtumo skatinimo priemonė. Kad ir kaip būtų keista, nors visos ES šalys tiesiogiai susiduria su šiais klausimais, tačiau situacija skiriasi atsižvelgiant į vykdomas šeimos politikos priemones. Mokslininkų teigimu, Lietuvoje į darbo ir šeimos derinimo problemą ir jos padarinius kreipiama per mažai dėmesio, nepripažįstama jos svarba ir aktualumas (Tereškinas ir Purvaneckienė 2012). Todėl nėra žinoma, kaip Lietuvos IU įstaigų tinklas veikia tėvų, turinčių ikimokyklinio amžiaus vaikų, užimtumą. Be to, Kavoliūnaitės-Ragauskienės (2012) darbe teigiama, kad, norint tobulinti Lietuvos šeimos politiką, būtina išsamesnė įvairių šeimos politikos sričių analizė.

Darbo ir šeimos derinimo problema Lietuvoje tirta iš darbdavių, darbo organizavimo bei grįžimo į darbo rinką po vaikų priežiūros atostogų perspektyvos (Stankūnienė (2001), Jančaitytė, Kairienė ir Kolbergytė (2009), Maslauskaitė (2013)). Daryti tyrimai, siekiant išsiaiškinti visuomenės požiūrį į Lietuvoje vykdomą šeimos (paramos) politiką ir jos kaitą (Reingardė (2009), Kavoliūnaitė-Ragauskienė (2012), Baublytė et al. (2013), Telešienė ir Šarlauskas (2014), Žalimienė (2015)). Lietuvoje tirtas ir ikimokyklinių ugdymo įstaigų tinklas (ŠMM 2016). Atlikti Lietuvos šeimos politikos ir gyventojų prokreacinės elgsenos tyrimai (Bučaitė-Vilkė et al. (2012), Tereškinas ir Purvaneckienė (2012) ir kt.). Tandzegolskienė et al. (2016) tyrė jaunų šeimų karjeros ir tėvystės derinimo patirtį Lietuvoje. Tačiau nėra gerai žinoma, koks IU įstaigų prieinamumo poveikis tėvų, auginančių ikimokyklinio amžiaus vaikus, užimtumui. Tad šio straipsnio tikslas – ištirti vaikų priežiūros paslaugų prieinamumo poveikį tėvų užimtumui Lietuvoje. Pirmoje šio straipsnio dalyje aptariamos skirtingos teorinės šeimos politikos tipologijos, šeimų su vaikais užimtumas ir ikimokyklinio ugdymo vaidmuo. Antroje dalyje analizuojamas ikimokyklinių ugdymo įstaigų tinklas ir jo dinamika Lietuvoje. Toliau pateikiama tyrimo metodika ir tiriamųjų atranka. Galiausiai pateikiami empirinio tyrimo rezultatai ir išvados. Tyrime, pasitelkus aprašomąją statistiką, logistines regresijas ir chi kvadrato testus, nagrinėta, kokį poveikį tėvų užimtumui turi jų vaikų IU įstaigų lankymas / nelankymas ir kiti aspektai.

Šeimos politikos modeliai

Įsigalėjus žinių ekonomikai ir kitiems socialiniams ir ekonominiams pokyčiams, darbo ir šeimos derinimo aktualumas darbo rinkos pokyčių akivaizdoje smarkiai padidėjo³. Dėl to kokybiškų ir prieinamų IU paslaugų užtikrinimas tapo svarbiu šeimos politikos motyvu, padedančiu siekti abiejų šeimos ir darbo derinimo tikslų. Tačiau reikia pažymėti, kad IU paslaugų prieinamumas, kaip ontologinis⁴ objektas, atsirado gerokai anksčiau ir siekia XVIII a. antrą pusę (Encyclopaedia Britannica 2016).

Šeimos politikos lauką pakankamai išsamiai tyrė Walter Korpi (2010), jis išskyrė tris skirtingus šeimos politikos modelius: dviejų dirbančiųjų, bendros paramos šeimai ir orientuotą į rinką. Korpi šeimos politikos modelių tipologija sudaryta remiantis G. Esping-Andersen gerovės valstybės režimais ir išplėta remiantis dviem parametrais: valstybės teikiamomis IU paslaugomis bei išmokų šeimai skyrimo tvarka (Jasilionienė 2005, p. 134).

³ Šeimos ir darbo pusiausvyrą apibrėžiama kaip darnus ir tolygus pasitenkinimas asmeninėmis pareigomis šeimoje ir darbe (Chang et al. 2010, cit. pg. Duncan ir Pettigrew 2012, p. 404)

⁴ Plačiau šitos problemos aspektas straipsnyje nėra analizuojamas.

1 lentelė. *W. Korpi šeimos politikos modeliai*

Šeimos politikos modelis	Išmokos šeimai	IU paslaugos
Dviejų dirbančiųjų modelis	Lanksčios ir abu tėvus įsitraukti skatinančios išmokos	Plačiai išvystytos ir teikiamos vaikams nuo kūdikystės iki mokyklinio amžiaus
Bendros paramos (tradicinis) šeimai modelis	Plačiai išvystytos, dosni išmokų (ypač motinystės / tėvystės) sistema	Išvystytos, tačiau poreikis neatitinka pasiūlos
Į rinką orientuotas modelis	Valstybė teikia minimalią būtiną finansinę paramą ir dažniausiai pajamų testavimo principu	Silpnai išvystytos ir daugiausiai privačios

Šaltinis: sudaryta autorių pagal W. Korpi šeimos politikos tipologijas (2010)

Iš šeimos politikos tipologijų lentelės matoma (žr. 1 lentelę), kad dviejų dirbančiųjų modelių skatinamas universalumas ir lyčių nešališkumas, t. y. aktyvus moterų ir vyrų dalyvavimas darbo rinkoje, plačiai išvystytas valstybinis IU paslaugų tinklas (Korpi 2010, p. 21). Pagal šį modelį šeimos politika skatina aktyvios darbo rinkos politikos priemones ir lyčių nešališkumą, įsipareigojama užtikrinti plačiai prieinamas IU paslaugas.

Analizuojant bendro paramos šeimai modelio požymius, matomas tradicinis darbo šeimoje pasidalijimas su ribota vaikų IU sistema (Korpi 2010). Svarbu pabrėžti, kad išmokos šeimai pagal tradicinį modelį yra stipriausia paramos šeimai forma iš visų, dėl to tradiciniame modelyje pakankamai stipri ir ilga vaiko priežiūra namuose, skatinant vieną iš tėvų (dažniausiai motiną) likti namuose, taikant išmokų sistemą.

Remiantis lentelės duomenimis (žr. 1 lentelę), į rinką orientuotame modelyje piniginė ir nepiniginė parama šeimai yra menka, nes šeimos reikalai laikomi privačia sritimi. Šeimos pasikliauja rinka ir savo turimomis galimybėmis, t. y. paliekama šeimai pačiai spręsti šeimos ir darbo derinimo klausimus (Korpi 2010). Vaikų priežiūros klausimai šiame modelyje laikomi privataus sektoriaus sritimi. Finansinė parama šeimai taip pat teikiama labai ribotai ir dažniausiai testavimo principu, tad prieinama tik nedaugeliui. Galima teigti, kad į rinką orientuotame modelyje valstybė teikia mažiausiai pagalbos.

Analizuojant šeimos politikos modelių požymius, svarbu suprasti ir nemokamo darbo svarbą, kaip vieną iš esminių veiksnių, formuojant modernios šeimos politikos modelį. Nemokamas darbas suvokiamas kaip žmogaus veikla, pavyzdžiui, vaikų priežiūra, maisto gaminimas ir kt., už kurią negaunama jokių pajamų (Razavi, 2007, p. 379). Remiantis *Eurofound* (2012) informacija, mokamo ir nemokamo darbo balansas yra pagrindinis lyčių segregacijos darbo rinkoje lygio rodiklis. Netolygus mokamo ir nemokamo darbo prižiūrint vaikus pasidalijimas didina lyčių stratifikaciją ir prisideda prie nevienodų karjeros galimybių (Purvanecienė ir Tereškinas 2012). Korpi (2010) pažymi, kad dviejų dirbančiųjų šeimos politikos modelyje plačiai prieinamos IU įstaigų paslaugos padeda sumažinti mokamo ir nemokamo darbo problemą tėvams, būdingos skandinaviškajam gerovės valstybės modeliui. Bleijenbergh ir Ciccia (2014) teigimu, dviejų dirbančiųjų modelyje užtikrinama didžiausia lyčių lygybė, nes politinėmis priemonėmis siekiama didinti tėvų užimtumą, nedidinant tėvų nemokamo darbo krūvio namuose. Tad plačiai prieinamos valstybinės IU paslaugos modelyje vertinamos kaip veiksminga nepiniginė pagalba, užtikrinanti šeimų su vaikais užimtumą ir defamilializuotą šeimos institutą.

Šeimų su vaikais užimtumas

Šeimų su vaikais užimtumo svarba ES mastu iliustruojama Europos užimtumo strategijoje⁵. Vienas iš strategijos siekių yra lygių galimybių užtikrinimas, lyčių segregacijos darbo rinkoje mažinimas bei didesnis darbo mobilumas. Europos lyčių lygybės pakte 2011–2020 m. akcentuojama šeimų su mažais vaikais, o ypač moterų, užimtumo problemos svarba (Council of the European Union 2011). Pakte pagrindiniai siekiai šalims narėms yra eliminuoti lyčių stereotipus darbo rinkoje, mažinti atlyginimų skirtumus, skatinti lanksčias darbo organizavimo formas, kartu teikiant prieinamas kokybiškas IU paslaugas (Council of the European Union 2011).

Lietuvoje taip pat numatytos programos, siekiančios didesnio užimtumo ir lyčių lygybės. Valstybinėje moterų ir vyrų lygių galimybių 2015–2021 metų programoje pirmasis tikslas yra vienodos moterų ir vyrų galimybės užimtumo srityje, tačiau nenumatyta konkrečių uždavinių šeimos ir darbo derinimo klausimams (*TAR*, 2015-02-11, Nr. 2062). Tikslinga paminėti ir Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymą, kuriame suteikiant galimybę rinktis motinystės (tėvystės) išmoką skirtingam laikotarpiui (kol vaikui sueis vieneri arba dveji metai), skatinamas šeimos ir darbo derinimas (*Žin.*, 2000, Nr. 111-3574). Apibendrinant galima teigti, kad ES mastu numatyta dėmesio lyčių segregacijai darbo rinkoje mažinti ir IU paslaugų prieinamumui, o Lietuvoje taip pat numatytos bendros priemonės užimtumui didinti.

Įstatyminę bazę vertinant skirtingų amžiaus grupių, ypač moterų, užimtumo rodikliais, duomenys labai skiriasi, ir tai iliustruoja statistika. Atlikti tyrimai rodo, kad Lietuva pasižymi ilgomis ir dosniomis motinystės (tėvystės) atostogomis, palyginti su kitomis ES šalimis (European Parliament 2015). Remiantis „Eurostat“ (2017) duomenimis, 25–29 m. moterų užimtumas siekė 81,3 proc., 35–39 m. moterų užimtumas buvo 86,7 proc. – tai 5,4 proc. didesnis rodiklis negu 25–29 m. grupės. Mažesnis jaunesnio amžiaus moterų užimtumas gali būti aiškinamas galimybės mis pasinaudoti ilgomis motinystės (tėvystės) atostogomis.

Tikslinga palyginti ir Lietuvos tėvų užimtumą kitų šalių kontekste. Remiantis EIGE (2013) duomenimis, Lietuvos moterų užimtumas auginant vaikus iki 12 m. buvo 4 proc., o bendras ES vidurkis siekė 12 procentų. Tai suponuoja prielaidą, kad šeimos pagausėjimas Lietuvos moterų siejamas su neigiamu poveikiu ekonominiam aktyvumui, tačiau ES šalių kontekste poveikis nėra labai didelis. Kiti tyrimai rodo, kad Lietuva (kartu su Latvija, Rumunija ir kt. šalimis) pasižymi išskirtine tendencija – moterys, turinčios mažamečių vaikų, yra labiau linkusios dirbti daugiau nei 40 val. per savaitę, palyginti su atžalų neturinčiomis moterimis (European Commission 2014b, p. 14). Panaši tendencija Baltijos bei Rytų Europos šalyse išlieka ir tarp vyrų, kur yra teigiama tėvystės ir užimtumo koreliacija. Dirbti 40 val. per savaitę ir daugiau yra labiau linkę vaikus iki 12 m. auginantys vyrai negu vaikų neturintys. Nustatytas beveik 10 proc. didesnis tėčių su vaikais užimtumas, palyginti su vaikų neturinčiais vyrais tokiose šalyse: Lietuva (12 proc.), Slovėnija (13 proc.), Italija (11 proc.) ir kt. Galima teigti, kad Lietuvoje vyrams šeimos pagausėjimas sietinas su visiško užimtumo ir didesnių pajamų poreikiu. Lewis (2009) teigia, kad vyrai, norėdami išlaikyti finansinį stabilumą, dažnai dirba viršvalandžius, tad didelis vyrų, turinčių vaikų, užimtumo faktas Lietuvoje gali būti siejamas ir su šiuo veiksmu.

⁵ Ji yra strategijos „Europa 2020“ dalis, kurios pagrindinis siekis yra bendras ES ekonomikos augimas bei skatinamas glaudus ES valstybių politinis bendradarbiavimas.

Didelis Lietuvos tėvų užimtumo poreikis gali būti aiškinamas šalies darbo užmokesčio lygiu. Kavoliūnaitė-Ragauskienė (2012) ir kiti mokslininkai teigia, kad didelio Lietuvos ir kitų Rytų Europos šalių moterų ir vyrų užimtumo priežastis yra lemta sudėtingesnių gyvenimo sąlygų – ekonominių šeimos išlaikymo sunkumų, skatinančių aktyviau įsitraukti į darbo rinką (Stankūnienė 2001). Vidutinis atlyginimas 2015 m. mūsų šalyje buvo 546 Eur/mėn. (neto), mažiausias iš visų Baltijos šalių ir daugiau nei tris kartus mažesnis nei ES (28) vidurkis (Eurostat 2015). Svarbu paminėti, nors duomenys yra 2015 metų, tikėtina, kad iš dalies panaši vidutinio atlyginimo tendencija tarp šalių yra išlikusi iki šių dienų. Naujausiais „Eurostato“ duomenimis (2018), minimalus atlyginimas Lietuvoje (400 Eur) yra mažiausias iš visų Baltijos šalių, o, palyginti su ES šalimis narėmis, didesnis tik už Bulgarijos minimalų atlyginimą (260,76 Eur). Tad galima daryti prielaidą, kad Lietuvos motinos patiria daugiau spaudimo derindamos darbą su vaikų priežiūra – būna ilgiau ekonomiškai neaktyvios dėl vaiko priežiūros, tačiau, grįžusios į darbo rinką, iškart siekia intensyviai dirbti.

Ikimokyklinis ugdymas

Patraukli gyvenimo aplinka šeimoms su vaikais yra labai svarbi, tad gerai išvystytos valstybinės IU paslaugos leidžia tėvams (o ypač motinoms) dirbti visą dieną, taip užtikrinamos pakankamos pajamos ir užimtumas. Visiems prieinamas IU įstaigų tinklas rodo esant gerai išvystytą gėrovės valstybės šeimos politiką ir socialinę atsakomybę. Europos Komisija (2013) yra numačiusi, kad plačiai prieinamų ir kokybiškų IU paslaugų teikimas valstybėse narėse yra prioritetas šalių siekis sprendžiant šeimos ir darbo derinimo problemą. IU aktualumas ES ypač išskiriamas tarptautiniuose dokumentuose. Juose teigiama, kad gerai išvystyta IU paslaugų infrastruktūra laikoma viena iš veiksmingiausių priemonių, skatinančių derinti darbo ir šeimos įsipareigojimus bei pasiekti ES numatytus tikslus (Bražienė 2013, p. 10). Pavyzdžiui, Barcelonos siekiuose ypač pabrėžiama būtinybė teikti daugiau IU įstaigų vaikams iki trejų metų, taip suteikiant motinoms galimybę dirbti (European Commission 2013, p. 4). Šiomis priemonėmis skatinama keisti vyravusį patriarchalinį šeimos modelį į dviejų dirbančiųjų modelį. Be to, „Europa 2020“ strategijoje numatytas tikslas iki 2020 m. pasiekti, kad 95 proc. vaikų, esančių nuo 4 metų iki privalomo pradinio mokymo amžiaus, lankytų IU įstaigas (European Commission 2014a, p. 13). Todėl galima teigti, kad skatinamas beveik visišką vyresnių vaikų dalyvavimas IU, kuris kartu yra laikomas modernios ir socialiai orientuotos visuomenės bruožu.

Lietuvoje IU gali būti teikiamas valstybės, savivaldybių (kaip savarankiška savivaldybių funkcija) ir privačių steigėjų. Savivaldybės visus finansinius IU sistemos finansavimo klausimus sprendžia pagal savo įgaliojimus. Įdomu ir tai, kad, atlikto tyrimo apie ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo (toliau – IPU) kaitą Lietuvoje duomenimis, savivaldybės pagal savo įgaliojimus IPU vertina pagal nepatenkintų prašymų skaičių, o ne pagal faktinį savivaldybių IPU programų nelankančių vaikų skaičių (ŠMM ir ŠAC 2014, p. 25).

Remiantis naujausiais AIKOS (2017) duomenimis (žr. 2 lentelę), savivaldybių (valstybės) IU įstaigų skaičius 2017 m. buvo 686, o nevalstybinių – 142. Atitinkamai 2014–2016 metais savivaldybėms (valstybei) priklausančių darželių skaičius buvo toks pats (686), tačiau privačių darželių skaičiaus dinamika nuo 2013 metų gana stipriai keitėsi. 2 lentelės duomenys rodo, kad

2 lentelė. *Ikimokyklinių ugdymo įstaigų skaičius pagal priklausomybę, 2013–2017 m.*

Ikimokyklinio ugdymo mokykla		
Metai	Savivaldybės (valstybinė)	Nevalstybinė
2017	686	142
2016	686	142
2015	686	132
2014	686	88
2013	674	67

Šaltinis: sudaryta autorių remiantis AIKOS (2017) duomenimis, 2013–2017 m.

nuo 2013 m. iki pat 2017 m. nevalstybinių darželių skaičius išaugo daugiau nei du kartus. Valstybinių darželių skaičius per tokį patį laikotarpį išaugo žymiai mažiau – veikė 12 darželių daugiau nei kad 2013 metais.

Pažymėtina, kad privatūs darželiai Lietuvoje dažniausiai steigiami dėl vietų stokos valstybinėse IU įstaigose. Kitaip tariant, privataus IU sektorius plėtra siejama su valstybės IU teikimo trūkumais paklausos ir pasiūlos klausimu. Tai patvirtina ir *Eurofound* (2015a) atliktas tyrimas, kuriame teigiama, kad Lietuvoje privačių darželių paslaugų sklaida vyksta pačių visuomenės dalyvių iniciatyva, darželių trūkumo klausimą paliekama spręsti pačioms šeimoms su vaikais.

3 lentelė. *Vaikų dalyvavimo ikimokykliniame ugdyme pagal amžių ir vietovę dalis proc. 2015 m.*

Vietovė/amžius	1 m.	2 m.	3 m.	4 m.	5 m.	6 m.
Miestas	16,85	73,71	92,80	102,36*	105,74*	111,22*
Kaimas	3,37	21,82	39,87	42,23	50,26	57,75
Iš viso	12,79	57,74	78,15	84,47	90,47	95,15

* Skaičiai viršija 100 proc., nes dalis vaikų, gyvenančių kaimo vietovėje, ugdomi miesto įstaigose
Šaltinis: sudaryta autorių pagal ŠMM leidinio duomenis (ŠMM 2016)

Kita vertus, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis (LSD 2017), 1–2 m. vaikai, dalyvaujantys ikimokykliniame ir priešmokykliniame ugdyme, sudarė 41,4 proc., 3–6 metų amžiaus grupės vaikai – 88,2 proc., o 1–6 metų ir vyresni – 72,1 proc., palyginti su visais to paties amžiaus grupės vaikais šalyje. Vertinant regioniniu lygmeniu, pastebimas labai didelis miesto ir kaimo vietovių vaikų lankomumo rodiklių atotrūkis. Naujausiais 2015 m. duomenimis (žr. 3 lentelę), miesto vaikų lankomumo rodikliai nuo 2 m. vaikų amžiaus viršija 50 proc. ir jau 4 m. viršija daugiau nei 100 proc. O kaimo vietovių ikimokyklinukų lankomumo rodikliai neviršija 50 proc. iki pat 5 m. amžiaus vaikų grupėse ir tolesniame amžiuje tepasiekia apytiksliai 60 proc. lankomumą. Apibendrinus rodiklius galima teigti, kad, nors su vaiko amžiumi bendras įstaigų lankomumas didėja, IU paslaugų tinklas miestuose ir kaimuose yra pasiskirstęs labai nevienodai.

Analizuoti lankomumo rodikliai gali būti interpretuojami ir remiantis įstatymine valstybinės IU samprata. Pagal Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 7 straipsnį ikimokyklinis ugdymas yra neprivalomas ir tėvai sprendžia, ar leisti vaiką į IU įstaigą (*Lietuvos aidas*, 1991-08-06, Nr. 153-0). Lietuvoje IU paslaugos vertinamos tik per švietimo prizmę, darbo ir šeimos derinimo

klausimą paliekant nuošalyje. Tai reiškia, kad Švietimo įstatymas negarantuoja teisės gauti vietą darželyje, todėl tėvai yra įpareigoti patys siekti gauti vietą savo vaikams IU įstaigoje. Galima daryti išvadą, kad dėl savivaldybėms paliktos autonomijos rūpintis IU teikimu, esama IU sistema yra socialiai neteisinga, nes galimybė leisti vaiką į darželį priklauso nuo šeimos gyvenamosios vietos ir tėvų pasiryžimo gauti vietą darželyje. Savivaldybės, turėdamos autonomiją IU atžvilgiu, nepamatuoja realaus paslaugų poreikio.

Tyrimo metodologija

Tyrimo objektas – ikimokyklinio ugdymo paslaugų prienamumo poveikis tėvų, kurie augina ikimokyklinio amžiaus vaikus, užimtumui Lietuvoje. Minėta, kad ikimokyklinio ugdymo paslaugos turi skirtingą poveikį tėčių ir mamų užimtumo galimybėms, todėl buvo siekiama nustatyti, kaip ikimokyklinio ugdymo paslaugos veikia mamų ir tėčių užimtumo galimybes atskirai. Išsikelta hipotezė: ikimokyklinio ugdymo paslaugų nelankymas⁶ turi didesnę įtaką motinų nei tėčių užimtumui⁷.

Hipotezei tikrinti buvo panaudoti Lietuvos gyventojų pajamų ir gyvenimo sąlygų (toliau – PGS) tyrimo metu surinkti duomenys, kurie yra laisvai prieinami per oficialios statistikos portalą⁸. Naudoti 2014 m. tyrimo duomenys. PGS duomenys pasirinkti todėl, nes leido greitai identifikuoti kiekvieno asmens giminystės ryšį su skirtingu respondentu pagal asmens ID bei namų ūkių ID. Duomenys geri ir todėl, jog leidžia pamatyti įvairius pajamų ir gyvenimo sąlygų rodiklius, pavyzdžiui, lytį, tėvų ekonominį aktyvumą, dirbamų valandų skaičių, lankymąsi ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje ir kt. Tyrimo generalinė aibė yra ikimokyklinio (1–5 m.) amžiaus vaikai ir juos auginantys tėčiai (įtėviai, patėviai, globėjai) bei motinos (įmotės, pamotės, globėjos). 1 m. ir 6 m. amžiaus vaikai ir jų tėvai nepasirinkti, nes tokio amžiaus vaikai dažniausiai yra prižiūrimi tėvų, taikant motinystės (tėvystės) atostogų sistemą, arba dalyvauja ikimokyklinio ugdymo sistemoje (ŠMM 2016). Taip pat prie tėvų kintamojo priskirti ir asmenys, gyvenantys viename namų ūkyje su ikimokyklinio amžiaus vaikais, neturinčiais nė vieno iš tėvų (pavyzdžiui, globojantys giminės ir kt.). Respondentai iš duomenų rinkmenos atrinkti pagal respondentų amžių, o giminystės ryšiai – pagal asmenų ir namų ūkių ID. Be to, svarbu paaiškinti pagrindines tiriamosios dalies sąvokas ir detalesnius duomenų atrankos kriterijus. Tyrimo tikslams ES-PGS duomenų rinkmenos imtis buvo atrenkama rankiniu būdu, pagal ikimokyklinio amžiaus vaikus, kurių skaičius siekė 317. Pagal vaikų namų ūkių ID taip pat parinkti tėvai, priklausantys tam pačiam namų ūkiui. PGS duomenys kiekvienam respondentui priskyrė atitinkamą kalibruotą svorį, tad tyrime buvo naudojami statistiniai svoriai, leidžiantys pamatyti, kokią dalį Lietuvos visuomenės duomenys reprezentuoja⁹.

⁶ IU įstaigos nelankymas – tai valandų, praleidžiamų IU įstaigoje, laikas. Lankantys laikyti tik tie vaikai, kurie per savaitę IU įstaigoje praleido mažiau kaip 20 val.

⁷ Užimtumas – iš PGS rinkmenos ekonominio aktyvumo duomenys suklasifikuoti į dirbančius, nedirbančius ir bedarbius. Ekonomiškai aktyvūs žmonės laikomi užimti gyventojai ir bedarbiai, o namų šeimininkai, studentai ir kiti ekonomiškai neaktyvūs asmenys priskirti prie nedirbančių. Be to, analizėje respondentų užimtumas buvo sujungtas į dirbančius ir nedirbančius (nedirbančius ir bedarbius).

⁸ <https://osp.stat.gov.lt/viesos-duomeni-rinkmenos>

⁹ Autoriai dirbo su viešai prieinama standartizuota ES atlikto tyrimo duomenų baze.

Duomenų analizės metodui buvo pasirinkti chi kvadrato testai, logistinės regresijos metodas, statistiniai testai hipotezei vertinti. Dvinarės logistinės regresijos taikymas leido pamatuoti, kokią tėvų užimtumas turi įtaką šeimų apsisprendimui vesti vaiką į IU įstaigą ir ar vaikų nevedimas turi įtakos (ir jeigu turi, tai kokią) tėvų ekonominiam aktyvumui.

Rezultatai

Visų pirma, norint patikrinti, ar tėvų lytis (vyras / moteris) bei jų užimtumo statusas, nevedant savo vaiko į IU įstaigas, yra priklausomi požymiai, buvo naudojamas chi kvadrato požymių priklausomumo testas (žr. 4 lentelę). Toks hipotezės formulavimas ir jos tikrinimo metodas ypač svarbus tėvų lygių galimybių užtikrinimo kontekste, t. y. vertinant šią priklausomybę dinamikoje.

4 lentelė. Tėvų lyties (moteris / vyras) ir jų užimtumo statuso (dirba / nedirba) chi kvadrato testas

Chi kvadrato testas		
	Vertė	P reikšmė
Pirsono chi kvadratas	7543,379	,000

Atlikus testą nustatyta, kad tėvų lytis ir jų užimtumo statusas yra statistiškai reikšmingai susiję, nes Pirsono chi kvadrato p reikšmė buvo $p < 0,05$, o kriterijaus statistikos reikšmė – $\chi^2 = 7543,379$. Tad testas parodė, kad tėvų (kurių vaikai nelanko IU įstaigų) užimtumo statusas priklauso nuo jų lyties. Taip pat, siekiant išsiaiškinti, ar chi kvadrato testo ryšys yra teigiamas, ar neigiamas, buvo atlikti detalesni skaičiavimai, leidžiantys pamatyti tėvų užimtumo skirtumus priklausomai nuo lyties (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Tėvų užimtumo statuso rodikliai pagal lytį, proc.

Užimtumo statusas	Vyras	Moteris
Dirba	82,7	59,6
Nedirba	17,3	40,4

Iš 5 lentelės duomenų matome, kad vyrai, kurių vaikai nelankė IU įstaigos, dirbo dažniau (82,7 proc.) nei moterys (59,6 proc.). Nustatytas daugiau nei 23 procentinių punktų skirtumas tarp dirbančių tėčių ir motinų. Taip pat galima pažymėti, kad tarp nedirbančiųjų moterys taip pat buvo linkusios dažniau nedirbti (40,4 proc.), palyginti su vyrais (17,3 proc.). Nustatytas daugiau nei dvigubai didesnis skirtumas tarp nedirbančių moterų ir vyrų. Galima daryti išvadą, kad moterų užimtumui vaiko nevedimas į IU įstaigą galimai turėjo didesnę neigiamą įtaką negu vyrams.

Nustačius, kad požymiai yra priklausomi, toliau hipotezei tikrinti pasitelktas logistinės regresijos modelis, leidžiantis pamatyti, ar tėvų užimtumo statusui daro įtaką vienas ar keli nepriklausomi kintamieji. Hipotezei tikrinti pasitelktas logistinės regresijos modelis, leidžiantis pamatyti, ar tėvų užimtumo statusui daro įtaką vienas ar keli nepriklausomi kintamieji. Be to, hipotezei tikrinti buvo atrinkti tik tėvai, auginantys ikimokyklinio amžiaus vaikus ir kurių vaikai nelanko IU įstaigų. Priklausomas logistinės regresijos kintamasis buvo pasirinktas tėvų užimtumo statu-

sas (dirba / nedirba), o nepriklausomi regresoriai pasirinkti šie: lytis, gyvenamas regionas, išsilavinimas, tėvų amžius, vaiko amžius (lopšelinukas / darželinukas), naudojimasis nemokamomis giminių ar draugų priežiūros paslaugomis, auklės priežiūra¹⁰. Galutiniam regresijos modeliui pasirinkti tik statistiškai reikšmingi kintamieji vaizduojami 6 lentelėje.

6 lentelė. *Dvinarės logistinės regresijos statistiškai reikšmingi nepriklausomi kintamieji*

Reikšmingi kintamieji			
	B	Valdo	Exp(B)
Miestas / kaimas (1)	0,209	172,999**	1,232
Išsilavinimas		17689,565**	
Išsilavinimas (1)	-2,034	13069,226**	0,131
Išsilavinimas (2)	-2,513	13770,886**	0,081
Nemokama priežiūra (1)	-0,912	1573,692**	0,402
Lytis (1)	-1,679	10804,326**	0,187
Lopšelinukas / darželinukas (1)	-0,046	9,734*	0,955

** p – reikšmė < 0,01; * p – reikšmė < 0,05; R² = 0,319; $\chi^2 = 30525,984^{**}$

Gautos logistinės regresijos chi kvadrato testas parodė, kad kintamieji yra statistiškai reikšmingai priklausomi, o Nagelkerės pseudokoeficientas lygus 0,319 (p > 0,2), tad modelis buvo pakankamai tinkamas duomenims. Sudarius geriausią regresinį modelį, liko 5 statistiškai reikšmingi regresoriai.

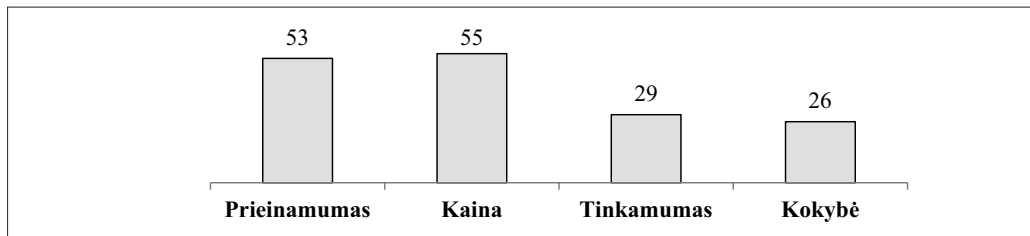
Lytis. Logistinė regresija parodė, kad vaikų darželių nelankymas turėjo *neigiamą įtaką* (koeficientas lygus -1,679) *motinų užimtumui, t. y. jos buvo labiau linkusios nedirbti*. Atitinkamai galime daryti prielaidą, jog, tikėtina, kad *vaikų į darželius nevedantys tėčiai labiau buvo dažniau linkę dirbti*. Pažvelgus į respondenčių ekonominio aktyvumo charakteristikas paaiškėjo, kad 17,3 proc. 1–2 m. amžiaus vaikus auginančių motinų nedirbo, nes turėjo namų šeimininkės statusą. Tuo metu 19 proc. vyresnius (3–5 m.) vaikus auginančių motinų turėjo namų šeimininkės statusą. Matoma, kad beveik penktadalis motinų, auginančių skirtingo amžiaus vaikus, turėjo namų šeimininkės statusą, t. y. buvo ekonomiškai neaktyvios. Tad galima daryti išvadą, kad hipotezė gali būti patvirtinama, nes IU nelankymas turėjo didesnę neigiamą įtaką motinų užimtumui, palyginti su tėčiais.

Rezultatai iš dalies gali būti aiškinami tuo, kad ikimokyklinio amžiaus vaikus auginančios motinos nedirbo dėl vaiko priežiūros atostogų. Atliktame tyrime apie moterų sugrįžimą į darbo rinką po vaiko priežiūros atostogų nustatyta, kad 42 proc. moterų turėjo dvejų metų vaiko priežiūros ir auginimo atostogas, dar 36 proc. vaikus augino namuose ilgiau nei dvejus metus (Maslauskaitė 2013, p. 10). Galima teigti, kad Lietuvos moterys yra linkusios pasinaudoti ilgomis vaiko priežiūros atostogomis ir vaikus prižiūrėti namuose net ir tuo atveju, kai vaiko priežiūros atostogų laikotarpis buvo pasibaigęs. Remiantis OECD duomenimis (2015), Lietuva pasižymi ilgomis vaiko priežiūros atostogomis ir santykinai dosniomis motinystės (tėvystės) išmokomis. Lietuvoje vaiko priežiūros atostogos išėjus vieniems metams kompensuoja 100 proc. buvusio

¹⁰ Auklės paslaugos – tai mokamos auklės paslaugos, kuriomis naudojasi vaikus auginantys tėvai ne mažiau nei 20 val. per savaitę.

darbo užmokesčio, o OECD vidurkis siekė 45,3 proc. (OECD 2015, p. 5). Tad galima daryti prielaidą, kad santykinai dosni finansinė parama šeimai su vaikais neskatina motinų ankstį grįžti į darbo rinką, nes joms priimtinesnė vaiko priežiūros atostogų sistema.

Kita vertus, rezultatus interpretuojant per IU paslaugų tinką, galima kelti prielaidą, jog motinos, prižiūrėjusios vaikus namuose, turėjo mažesnes užimtumo galimybes dėl įvairių IU paslaugų pasiekiamumo problemų (žr. 1 paveikslą).

1 pav. *Pagrindinės kliūtys, neleidžiančios naudotis IU paslaugomis Lietuvoje, proc. (buvo galima nurodyti kelis atsakymus)*

Šaltinis: sudaryta autorių pagal RAND Europe leidinio duomenis (Janta 2014, p. 20)

Remiantis RAND Europe atlikto tyrimo duomenimis (žr. 1 paveikslą), Lietuvoje 55 proc. tėvų kliūtimi naudotis IU paslaugomis įvardijo įstaigų kainą (Janta 2014). Be to, kitą kliūtį įvardijo paslaugų prieinamumą, t. y. negalėjimą vesti savo vaikų į IU įstaigas dėl vietų trūkumo. IU prieinamumą kliūtimi įvardijo 53 proc. tėvų. Kita vertus, tėvai su ikimokyklinio amžiaus vaikais buvo mažiau nepatenkinti paslaugų tinkamumu (turima omenyje gerą IU įstaigos darbo laiką, derantį su tėvų darbo laiku) ir sudarė 29 proc. Taip pat mažiausia kliūtis naudotis IU paslaugomis, tėvų teigimu, yra IU paslaugų kokybė, taip manė 26 proc. respondentų. Tad iš 1 pav. duomenų galima teigti, kad daugiau nei pusė tyrime dalyvavusių Lietuvos tėvų buvo nepatenkinti IU įstaigų kaina ir prieinamumu. Šie duomenys rodo, kad galimybėms naudotis IU paslaugomis turima nemažai kliūčių, tad galimai labiau riboja motinų užimtumo galimybes. Mokslininkų atlikti tyrimai parodė, kad IU paslaugų tinklui Lietuvoje trūksta lankstumo ir darželių įvairovės (Tandzegolskienė et al. 2016). Neturint galimybės naudotis IU įstaigų paslaugomis, nemokamo darbo našta prižiūrint ikimokyklinio amžiaus vaiką perkeliama ant vieno iš tėvų pečių, todėl motinos dažniau pasirenka nedirbti, nes turi prižiūrėti vaiką. Tačiau su šeimos ir darbo derinimo problemomis susiduriama ir kitose šalyse. Nors Suomija laikoma viena iš pavyzdinių šalių pagal šeimos ir darbo derinimo politiką, naujausias Europos gyvenimo kokybės tyrimas (toliau – EGKT) atskleidė, kad šeimos ir darbo derinimo klausimai pastaraisiais metais Suomijoje kelia vis daugiau iššūkių (Pöntinen, 2018). Naujausi 2016 m. tyrimo rezultatai rodo, kad mažiausias pajamas turintys suomiai tėvai paskutiniaisiais metais susiduria su didesniais sunkumais derindami darbą ir šeimą.

Užimtumo statuso rezultatus vertinant pagal W. Korpi teorinį modelį, galima teigti, kad dėl bendro paramos šeimai modelio egzistavimo nemokamo darbo našta prižiūrint vaikus dažniau tenka motinoms su vaikais. Užsienyje atlikti tyrimai atskleidė, kad, tėvų nuomone, Lietuvos IU tinklo problematika pakankamai dažnai riboja galimybes naudotis paslaugomis dėl paslaugų kainos ir prieinamumo. Tad galima daryti išvadą, kad Lietuvos motinų užimtumo galimybės yra labiau priklausomos nuo IU prieinamumo. Tačiau verta nepamiršti, kad šeimos ir darbo derinimo

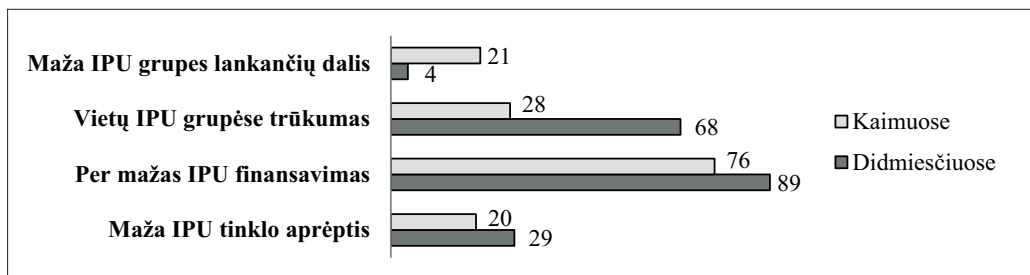
problematika derinanti abi sritis šiandien aktuali ne tik Lietuvoje, bet net ir dviejų dirbančiųjų modeliui priskiriamoms šalims, pavyzdžiui, Suomijai.

Ikimokyklinio amžiaus grupė (lopšelinukas / darželinukas). Logistinės regresijos rezultatai rodo, kad nors vaikų amžiaus kategorijos (lopšelinukas / darželinukas) kintamasis nedarė didžiausios įtakos (B koeficientas -0,046), tačiau jis buvo statistiškai reikšmingas. Svarbu paminėti, *jeigu IU įstaigos nelankantis vaikas buvo darželinio amžiaus (3–5 m.), tėvai buvo labiau linkę nedirbti.* Atitinkamai *jaunesnio amžiaus (1–2 m.) vaikus auginančios šeimos buvo labiau linkusios dirbti dažniau.* Duomenys gali būti aiškinami remiantis Europos Komisijos (European Commission 2014b) tyrimo duomenimis, kad Lietuvos vyrams būdinga absoliučiai teigiama užimtumo ir vaiko gimimo koreliacija, t. y. gimus vaikui tėčiai labai padidina savo užimtumą. Taip pat, kalbant apie žemesnius tėvų užimtumo rodiklius auginant darželinio amžiaus vaikus, galima teigti, kad motinos galimai sunkiau integravosi į darbo rinką grįžusios po vaiko priežiūros atostogų. Remiantis Maslauskaite (2013, p. 10), tam tikra dalis motinų po motinystės atostogų praranda buvusią darbovietę, todėl turi sunkesnių galimybių integruotis į darbo rinką. Teigiama, kad galimybė grįžti į buvusią darbovietę labai priklauso nuo to, buvo dirbama privačiame ar valstybiniame sektoriuje. Remiantis tyrimo rezultatais, tik 52 proc. dirbusių privačiame sektoriuje grįžo į buvusią darbovietę, o grįžti dirbti į valstybinį sektorių turėjo galimybę 90 proc. motinų (Maslauskaitė 2013, p. 10). Tyrimai rodo, kad motinų užimtumo statusas labai nemažai priklauso nuo to, buvo dirbama privačiame ar valstybiniame sektoriuje. Galima daryti prielaidą, kad mažesnis tėvų užimtumas auginant ikimokyklinio amžiaus vaikus gali būti sietinas ir su sunkesnėmis moterų integracijos į darbo rinką sąlygomis.

Tyrimo rezultatus vertinant pagal Korpi modelį aiškiai galima identifikuoti, kad moterų ekonominis aktyvumas yra ribojamas dėl dosnių finansinių paramos šeimai formų. Detaliau susiejus teorines įžvalgas galima teigti, kad dėl vyraujančio paramos šeimai modelio tėčiai yra labiau įpareigoti didinti savo užimtumą ir mokamo darbo našta.

Gyvenamoji vieta. Kitas užimtumo statusui statistiškai reikšmingas aspektas buvo gyvenamoji vieta. *Regresijos modelio duomenys parodė, kad mieste gyvenančios šeimos buvo labiau linkusios nedirbti. O šeimos, gyvenančios kaime, tikėtina, buvo labiau linkusios dirbti.* Šis regresijos rezultatas gali būti aiškinamas ŠMM ir ŠAC tyrimo duomenimis.

Iš 2 pav. matoma, kokiomis probleminėmis sritimis išsiskiria miesto ir kaimo ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo (toliau – IPU) įstaigos. Verta pabrėžti, kad nors duomenys pateikiami apie IPU, tačiau panašūs bruožai, tikėtina, gali būti taikomi ir vien IU įstaigoms. Duomenys rodo,

2 pav. *Problemiškos IPU sritys didmiesčiuose ir kaimo vietovėse, 2014 m., proc.*

Šaltinis: sudaryta autorių pagal ŠMM ir ŠAC tyrimo duomenis, proc. (ŠMM ir ŠAC 2014)

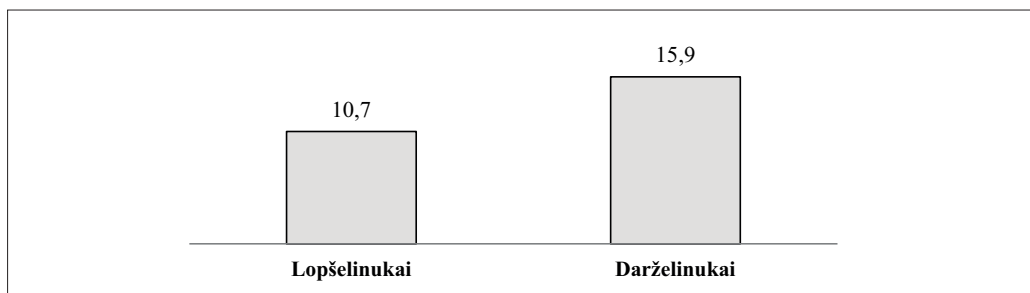
kad miestuose (89 proc.) ir kaimuose (76 proc.) pagrindinė problema yra mažas IPU finansavimas, t. y. lėšų trūkumas savivaldybėse. Be to, vietų trūkumas ypač pabrėžiamas didmiesčiuose (68 proc.), o kaime jis buvo perpus mažesnis ir sudarė 28 procentus. Be to, kita kliūtis įvardyta IPU įstaigų aprėptis, t. y. galimybė pasikeisti įstaigas šalia gyvenamosios vietos. Didmiesčių gyventojai vėlgi labiau išskyrė tinklo aprėpties trūkumą (29 proc.), o 20 proc. kaimuose gyvenančiųjų tai įvardijo kaip problemą. Galiausiai, kaip problemiškas IPU įstaigų aspektas labiau neigiamai buvo įvertintas kaimuose (21 proc.) IPU grupės lankančių skaičius, o didmiesčiuose tai nebuvo laikoma didele problema ir sudarė 4 procentus. Tad matome, kad didesnė IU problematika išskiriama didmiesčiuose, o kaimuose prieinamumo problematika buvo mažiau aktuali.

Kita vertus, gilesnė didesnio kaime gyvenančių šeimų polinkio dirbti analizė parodė, kad kaime gyvenančios šeimos buvo dažniau linkusios naudotis nemokamomis priežiūros paslaugomis ir sudarė 19 proc., o tokiomis pačiomis paslaugomis pasinaudojo 10,5 proc. mieste gyvenančių šeimų. Skaičiai rodo, kad kaimuose gyvenančios šeimos beveik dvigubai dažniau prašė pagalbos iš giminių prižiūrėti vaiką. Tad išanalizavus tyrimo duomenis, galima kelti prielaidą, kad kaimuose gyvenančios šeimos, kurios neturi galimybės pasinaudoti IU paslaugomis, turi geresnių galimybių pasinaudoti nemokamomis giminių priežiūros paslaugomis ir dėl to yra labiau linkusios dirbti.

Rezultatus vertinant pagal teorinius aspektus, netolygus IU paslaugų prieinamumas sietinas su žemu defamilializacijos lygiu arba, kitaip tariant, – nepakankamomis nefinansinėmis paramos šeimai formomis. Tyrimo rezultatams parodžius, kad vaikų priežiūrai svarbios ir nemokamai teikiamos paslaugos, galima teigti, kad tėvai stengiasi būti užimti net ir tuo atveju, kai dėl tam tikrų priežasčių negali pasinaudoti IU paslaugomis.

Nemokama priežiūra¹¹. Logistinė regresija taip pat išskyrė nemokamos priežiūros regresorių kaip statistiškai reikšmingą. Rezultatai parodė, kad *kuo mažiau tėvai naudojami nemokamomis priežiūros paslaugomis, tuo labiau tikėtina, kad jie nedirbo*. Galima teigti, *kuo labiau tėvai naudojami nemokamai teikiama giminių ir kt. artimų žmonių pagalba prižiūrint vaikus, tuo labiau tikėtina, kad jie dirbo*. Rezultatai parodė, kad nemokamai teikiamos paslaugos prižiūrint vaiką didino tėvų užimtumo galimybes.

Norint geriau suvokti nemokamai teikiamos priežiūros specifiką, siekta detalčiau išsiaiškinti, kaip pasireiškė skirtingų vaikų amžiaus grupių (kurie nelanko IU įstaigos) nemokama priežiūra (3 paveikslas).

3 pav. Nemokamai teikiama priežiūra skirtingo amžiaus grupių vaikams, proc.

¹¹ Nemokama priežiūra – neatlygintina vaikų priežiūra, kurią atlieka seneliai, giminės, kaimynai, draugai ir vaikus prižiūri ne mažiau nei 20 val. per savaitę.

Nemokamai buvo prižiūrėti 10,7 proc. lopšelinio (1–2 m.) amžiaus vaikų, o darželinio (3–5 m.) amžiaus vaikai, nelankantys darželio ir prižiūrėti nemokamai, sudarė 15,9 procento. Paviekslo duomenis vertinant pagal šeimos ir darbo derinimą ir IU įstaigų tinklą, didesnis darželinio amžiaus vaikų nemokamos priežiūros pasiskirstymas gali reikšti tai, kad šeimoms su ikimokyklinio amžiaus vaikais IU paslaugos yra neprieinamos, todėl jie yra priversti prašyti artimųjų pagalbos. Kita vertus, detaliau išsiginčius į nemokamai teikiamos priežiūros veiksnį šeimoje, matoma, kad Lietuvos šeimoms būdingas kartų solidarumas, t. y. vaikų priežiūra neapsiriboja vien tėvais, o įtraukiama ir daugiau narių. Vaikų priežiūra ne namuose asocijuojama ne tik su IU įstaigomis, bet ir su artimųjų teikiama pagalba prižiūrint vaikus. Kaip teigia Kraniauskienė (2013), vaikų priežiūra Lietuvoje visų pirma asocijuojasi su šeimos ratu ir senelių teikiama pagalba prižiūrint vaikus ir yra laikoma norma. Tad galima kelti prielaidą, kad nemokamai teikiama pagalba prižiūrint ikimokyklinio amžiaus vaikus visuomenėje yra pakankamai toleruotina. Tame pačiame tyrime pabrėžiama, kad Lietuvoje būdingas požiūris, jog maži vaikai turi būti prižiūrėti tėvų ir / arba senelių (Kraniauskienė 2013). Pagal Korpi šeimos politikos modelius, tai galima vertinti kaip bendro paramos modelio šeimai bruožą, kuriame pirmiausiai pabrėžiama vaiko priežiūra šeimoje ir namuose. Duomenys rodo, kad Lietuvoje vaikų priežiūra yra menkai defamilializuota, nes už vaikų priežiūrą atsakomybę dalijasi ne tik šeimos nariai, o įtraukia ir artimųjų rato žmonės (dažniausiai vaiko senelius).

Išsilavinimas¹². Tėvų išsilavinimas taip pat svarbus tėvų užimtumo statusui. Neigiama išsilavinimo įtaka užimtumui nustatyta tiek bendrąjį išsilavinimą turintiems, tiek ir profesinį išsilavinimą turintiems tėvams. *Bendrąjį ir profesinį išsilavinimą turintys tėvai buvo mažiau linkę dirbti.* Atitinkamai galima teigti, kad aukštąjį išsilavinimą turintys tėvai buvo labiau linkę dirbti.

Apibendrinant iškeltos hipotezės logistinės regresijos rezultatus, galima teigti, kad hipotezė buvo patvirtinta, nes duomenys parodė, jog IU įstaigos nelankymas tėvų užimtumą veikia skirtingai, labiau ribojamos motinų užimtumo galimybės. Rezultatus vertinant pagal šeimos politikos tipologijas, galima pažymėti, kad mokamo ir nemokamo darbo pasiskirstymas sietinas su tradiciniu (patriarchaliniu) šeimos politikos modeliu, kur motinos pareiga yra auginti vaikus namuose (Bučaitė-Vilkė et. al. 2012). Šiuo atveju IU įstaigų paslaugos Lietuvoje nėra svarbiausios, nes prioritetą piniginė parama, kuria skatinama vaiko priežiūra namuose. Verta pabrėžti ir tai, kad regresijos rezultatai ir teorinės išvalgos leido teigti, jog Lietuvoje vis dar pakankamai gajus požiūris, kad vaikai turi būti prižiūrėti namuose ir dažniausiai motinų. Lietuvos motinos renkasi galimybę naudotis ilgomis (prižiūrėti vaikus iki 3 m.) vaiko priežiūros atostogomis, kurios ES šalių kontekste gana išsiskiria savo ilgumu (Maslauskaitė 2013). Visa tai suponuoja požiūrį, kad IU paslaugų trūkumas labiau apriboja motinų dalyvavimo darbo rinkoje galimybes dėl šalyje esamo tradicinio šeimos politikos modelio. Svarbų vaidmenį vaidina ir giminių bei draugų teikiama priežiūra, kuri gali būti interpretuojama kaip IU paslaugų trūkumo kompensacija šeimoms, norinčioms sėkmingai toliau dalyvauti darbo rinkoje.

---

¹² Išsimokslinimas – aukščiausias įgytas išsilavinimas. Respondentų išsilavinimas sukoduoatas atitinkamai į turinčius bendrąjį, profesinį išsilavinimą ir aukštąjį išsilavinimą.

Išvados

Šiame straipsnyje buvo tiriamas ikimokyklinio ugdymo įstaigų prieinamumo vaidmuo tėvų, turinčių ikimokyklinio amžiaus vaikų, užimtumui Lietuvoje. Pirmoje dalyje buvo pristatyta W. Korpi šeimos politikos modelių tipologija, kurią išanalizavus nustatyta, kad socialdemokratinis dviejų dirbančiųjų šeimos politikos modelis laikomas veiksmingiausiu modeliu, sprendžiant šeimos ir darbo problematiką. Modelis vertinamas palankiausiai dėl plačiai teikiamų IU įstaigų paslaugų, leidžiančių užtikrinti lyčių lygybę darbo rinkoje ir sumažinti nemokamo darbo našumą šeimoje. Kitaip tariant, šeimos politikos priemonėmis yra užtikrinama didelė defamilializacija, vaikų priežiūros atsakomybę perduodant IU įstaigoms.

Atlikus Lietuvos šeimos politikos apžvalgą, išsiaiškinta, kad Lietuva turi bendro paramos šeimai modelio bruožų. Nemokamo darbo našta prižiūrint vaikus dažniausiai tenka motinoms, o tėčiai stengiasi aktyviai dalyvauti darbo rinkoje. Šie bruožai buvo aiškinami finansinėmis šeimos politikos priemonėmis ir siejami su Lietuvoje būdingu ilgu moterų pasitraukimu iš darbo rinkos dėl vaikų priežiūros laikotarpiu. Išanalizavus Lietuvos IU įstaigų tinklo bruožus nustatyta, kad IU įstaigų prieinamumas šeimoms labai skiriasi priklausomai nuo gyvenamosios vietos.

Hipotezei tikrinti pasitelkus logistinių regresijų metodą, įvertinta, kad vaikų IU įstaigų nelankymas turėjo didesnę neigiamą įtaką motinų užimtumui. Dirbantys tėvai buvo dažniau linkę vesti savo vaikus į IU įstaigas, o nedirbantys tėvai rečiau naudotis IU paslaugomis. Kita vertus, rezultatai parodė, kad IU nebuvo esminis tėvų užimtumo skatinimo veiksnys, nes dažnai abu tėvai dirbo net ir tuo atveju, kai neturėjo prieigos prie IU paslaugų. Vaiko nevedimas į IU įstaigą turėjo didesnę neigiamą įtaką motinų užimtumui, t. y. buvo labiau tikėtina, kad jos nedirbs. Tad IU įstaigų prieinamumo veiksnys buvo svarbesnis moterų nei vyrų užimtumui, nes pastarųjų užimtumas buvo labiau priklausomas nuo galimybės leisti savo vaiką į IU įstaigas.

Regresijos rezultatai parodė, kad dirbančios šeimos su ikimokyklinio amžiaus vaikais prašė giminių ar draugų pagalbos prižiūrint vaikus, nes dirbo ir neturėjo galimybės pasinaudoti IU teikiamomis paslaugomis. Nemokamai teikiama vaikų priežiūra turėjo stiprų ryšį su vaiko IU įstaigos nelankymu. Iškelta prielaida, kad šeimos, norėdamos išlaikyti užimtumą, tačiau neturėdamos prieigos prie IU paslaugų, buvo priverstos vaiko priežiūros klausimus perduoti artimiesiems. Tačiau svarbu nepamiršti, kad šeimos ir darbo derinimo problematika tampa vis aktualesnė ne tik Lietuvoje, bet ir dažnai pavyzdinėmis laikomose Skandinavijos šalyse, pavyzdžiui, Suomijoje.

LITERATŪRA

AIKOS. 2017. *Švietimo ir mokslo institucijos pagal savivaldybes, grupes ir priklausomybę 2013–2017* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.aikos.smm.lt/_layouts/15/Asw.Aikos.Reports/ViewReport.aspx?report=%2fStatistin%C4%97s+ataskaitos%2fSMIR+statistin%C4%97s+ataskaitos%2fSMIRInstitucijosPagalSavivaldGrupesPriklausomybe> [žiūrėta 2018-04-23.]

Baublytė, M., Maslauskaitė, A., Stankūnienė, V., 2013. *Ar Lietuvos šeimos bus gausesnės? Monografija*. Vilnius: Socialinių tyrimų centras.

Bražienė, R., 2013. *Parenting and work-family reconciliation in Lithuania* [interaktyvus] France: Justice. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/exchange_of_good_practice_fr/Lt_comments_paper_fr2013_en.pdf> [žiūrėta 2015-11-02]

- Bučaitė-Vilkė, J., Purvaneckienė, G., Vaitkevičius, R., Tereškinas, A., 2012. *Lyčių politika ir gimstamumo ateitis*. Monografija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
- Ciccia, R., Bleijenbergh, I., 2014. After the Male Breadwinner Model? Childcare Services and the Division of Labor in European Countries, *Social Politics* [interaktyvus], vol. 21, no. 1, p. 50–79. Prieiga per internetą: < <http://sp.oxfordjournals.org/content/early/2014/02/17/sp.jxu002.full.pdf+html>> [žiūrėta 2016-02-09]
- Council of the European Union. 2011. *Council conclusions of the European Pact for gender equality for the period 2011–2020: 3073th Employment, Social Policy, Health and Consumer Affairs, Council meeting, Brussels, 7 March 2011*. Prieiga per internetą: < https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/lsa/119628.pdf> [žiūrėta 2018-04-23-11]
- Duncan, K. A., Pettigrew, R. N., 2012. The effect of work arrangements on perception of work-family balance, *Community, Work and Family* [interaktyvus], vol. 15, no. 4, p. 403–423. Prieiga per internetą: <<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13668803.2012.724832#aHR0cDovL3d3dy50YW5kZm9u-bGluZS5jb20vZG9pL3BkZi8xMC4xMDgwLzEzNjY4ODAzLjIwMTIuNzI0ODMyQEBAMA>> [žiūrėta 2016-04-02]
- EACEA, Eurydice. 2009. *Tackling Social and Cultural Inequalities through Early Childhood Education and Care in Europe* [interaktyvus]. Brussels: Eurydice. Prieiga per internetą: < <http://eacea.ec.europa.eu/about/eurydice/documents/098EN.pdf>> [žiūrėta 2016-01-11]
- EIGE. 2013. *Review of the Implementation of the Beijing Platform for Action: Women and the Economy, Reconciliation of Work and Family Life as a Condition of Equal Participation in the Labour Market - Final Report 2011* [interaktyvus]. Luxemburg: Publications Office of the European Union. Prieiga per internetą: <http://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/mh0213042enc_002.pdf> [žiūrėta 2016-02-10]
- Encyclopaedia Britannica. 2016. Preschool education, *Encyclopaedia Britannica Online* [interaktyvus]. London: Encyclopedia Britannica (UK). Prieiga per internetą: < <https://www.britannica.com/topic/preschool-education>> [žiūrėta 2018-06-15]
- Eurofound. 2012. *Working time and work – life balance in a life course perspective* [interaktyvus]. Luxemburg: Publications Office of the European Union. Prieiga per internetą: < http://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1273en.pdf> [žiūrėta 2016-02-10]
- Eurofound. 2015a. *Delivering public services: A greater role for the private sector? Coordinating the Network of EU Agencies. An exploratory study in four countries* [interaktyvus] Luxemburg: Publications Office of the European Union. Prieiga per internetą: < <http://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2015/social-policies/delivering-public-services-a-greater-role-for-the-private-sector-an-exploratory-study-in-four>> [žiūrėta 2015-11-02]
- European Commission. 2013. *Barcelona Objectives: The development of childcare facilities for young children in Europe with a view to sustainable and inclusive growth* [interaktyvus] Luxemburg: Publications Office of the European Union. Prieiga per internetą: < http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/documents/130531_barcelona_en.pdf> [žiūrėta 2015-10-06]
- European Commission. 2014a. *Gender equality in the workforce: Reconciling work, private and family life in Europe* [interaktyvus], Santa Monica and Cambridge: RAND Corporation. Prieiga per internetą: <http://www.cite.gov.pt/pt/destaques/complementosDestqs/140502_gender_equality_workforce_ssr_en.pdf> [žiūrėta 2015-10-11]
- European Commission. 2014b. *Parents at work: Men and women participating in the labour force* [interaktyvus]. European Union: RAND Europe. Prieiga per internetą: < http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/documents/140502_gender_equality_workforce_ssr2_en.pdf> [žiūrėta 2015-11-02]
- European Council. 2000. *Presidency conclusions – Lisbon European council 23–24 March 2000*. Brussels: Council of the European Union. European Parliament. 2015. *Maternity, paternity and parental leave: Data related to duration and compensation rates in the European Union Study from the FEMM Commit-*

tee [interaktyvus] Brussels: Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs. Prieiga per internetą: < http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/509999/IPOL_STU%282015%29509999_EN.pdf > [žiūrėta 2016-04-13]

Eurostat. 2014b. Persons working part-time or with a second job, 2004–2014 (percent of total employment) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: < http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Persons_working_part-time_or_with_a_second_job,_2004%E2%80%9314_%28%25_of_total_employment%29_YB16.png > [žiūrėta 2016-02-10]

Eurostat. 2015. Annual net, earnings, eur [interaktyvus]. Prieiga per internetą: < <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> > [žiūrėta 2018-04-23]

Eurostat. 2017. Employment rates by sex, age and citizenship [interaktyvus]. Prieiga per internetą: < http://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-datasets/-/LFSQ_ERGAN > [žiūrėta 2018-04-24]

Eurostat. 2018. Monthly minimum wages [interaktyvus]. Prieiga per internetą: < <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do> > [žiūrėta 2018-04-23]

Tandzegolskienė, I., Tamoliūnė, G., Bortkevičienė, V., 2016. Jaunų šeimų tėvystės ir karjeros projektavimo patirtys Lietuvoje, *Holistinis mokymas* [interaktyvus], vol. 2, p. 87–103. Prieiga per internetą: <https://eltalpykla.vdu.lt/bitstream/handle/1/35163/ISSN2351-7409_2016_N_2.PG_87-103.pdf?sequence=1&isAllowed=y > [žiūrėta 2018-06-11]

Janta, B., 2014. *Caring for children in Europe: how childcare, parental leave and flexible working arrangements interact in Europe* [interaktyvus] S. l.: RAND Europe. Prieiga per internetą: http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR500/RR554/RAND_RR554.pdf > [žiūrėta 2015-10-11]

Jasilionienė, A., 2005. Šeimos politikos priemonių pagrindinių krypčių dimensijos ir gimstamumas įvairiose šalyse. In: Stankūnienė, V., Jasilionienė, A., Jančaitytė, R. *Šeima, vaikai, šeimos politika: modernėjimo prieštara*. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas, p. 114–147.

Kairienė, B., Jančaitytė, R., Kolbergytė, A., 2009. Darbdavių požiūris į apmokamo darbo ir šeimos vaidmenų derinimo galimybes Lietuvoje, *Socialinis darbas* [interaktyvus], vol. 8, no. 8: 28–37. Prieiga per internetą: < https://www.mruni.eu/upload/iblock/04a/4_kairiene_jancaityte_kolbergyte.pdf > [žiūrėta 2015-12-25]

Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E., 2012. *Viešosios šeimos politikos kūrimo ir įgyvendinimo problemos Lietuvoje: Mokslo studija* [interaktyvus] Vilnius: Teisės institutas. Prieiga per internetą: < <http://teise.org/data/Viesoji-seimos-politika---studija.pdf> > [žiūrėta 2015-12-14]

Knijn, T., Smit, A., 2009. Investing, facilitating, or individualizing the reconciliation of work and family life: Three paradigms and ambivalent policies, *Social Politics* [interaktyvus], vol. 16, no. 4: 484–518. Prieiga per internetą: < <http://sp.oxfordjournals.org/content/16/4/484.full.pdf+html> > [žiūrėta 2015-11-15]

Korpi, W., 2010. Class and gender inequalities in different types of welfare states: The Social Citizenship Indicator Program (SCIP), *International Journal of Social Welfare* [interaktyvus]. Vol. 19: 14–24. Prieiga per internetą: < <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-2397.2010.00730.x/epdf> > [žiūrėta 2015-11-23]

Kraniauskienė, S., 2013. Normatyvinis ir funkcinis kartų solidarumas Lietuvoje, *Sociologija. Mintis ir veiksmai* [interaktyvus], vol. 1, no. 32, p. 89–121. Prieiga per internetą: < <http://www.zurnalai.vu.lt/sociologija-mintis-ir-veiksmai/article/view/1848/1091> > [žiūrėta 2018-04-29]

Lewis, J., 2009. *Work – Family Balance, Gender and Policy* [interaktyvus] UK: Edward Elgar Publishing. Prieiga per internetą: < https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=Rn0_2ofBpBYC&oi=fnd&pg=PR1&dq=Work+family+Balance,+Gender+and+Policy&ots=dklv2x-bCj&sig=8vV1Lnxj7nYia3iVWIPaWhCiCPQ&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false > [žiūrėta 2015-11-25]

Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymas. 2000 m. gruodžio 21 d. Nr. IX-110. *Žin.*, 2000, Nr. 111-3574.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. 1991 m. birželio 25 d. Nr. I-1489. *Lietuvos aidas*, 1991-08-06, Nr. 153-0.

- Lietuvos Respublikos Vyriausybė. 2015. *Valstybinė vyrų ir moterų lygių galimybių 2015–2021 metų programa*, 2015, Nr. 112.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. vasario 4 d. nutarimas Nr. 112 „Dėl valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2015–2021 metų programos patvirtinimo“. *TAR*, 2015-02-11, Nr. 2062.
- LSD (Lietuvos statistikos departamentas). 2014. Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimo 2014 m. viešoji rinkmena [interaktyvus]. Prieiga per internetą. <http://osp.stat.gov.lt/viesos-duomenu-rinkmenos/-/asset_publisher/i2LnhXkrXAbI/content/metinio-pajamu-ir-gyvenimo-salygu-statistinio-tyrimo-;jsessionid=A174FEB198A763664B90674427D9C0E3> [žiūrėta 2016-04-12]
- LSD (Lietuvos statistikos departamentas). 2017. Vaikai, dalyvaujantys ikimokykliniame ir priešmokykliniame ugdyme [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <[https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>](https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/) [žiūrėta 2018-04-23]
- Maslauskaitė, A., 2013. Motinystė ir darbas, *Demografija ir mes* [interaktyvus], vol. 10, p. 10–11. Prieiga per internetą: <http://www.fsf.vu.lt/dokumentai/Biuletenis_2013_10.pdf> [žiūrėta 2015-10-22]
- Mclaughlin, K., Muldoon, O., 2014. Father Identity, Involvement and Work – Family Balance: An In-depth Interview Study, *Journal of Community and Applied Social Psychology* [interaktyvus], vol. 24, p. 439–452. Prieiga per internetą: <<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/casp.2183/epdf>> [žiūrėta 2016-04-13]
- OECD. 2015. Key characteristics of parental leave system. OECD Family database [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.oecd.org/els/soc/PF2_1_Parental_leave_systems.pdf> [žiūrėta 2016-05-03]
- Pöntinen, L. 2018. Recent developments in work–life balance in Finland, *Eurofound blog* [interaktyvus] 21 February. Prieiga per internetą: <<https://mail.google.com/mail/u/0/#inbox/161bde95bc9e836a>> [žiūrėta 2018-02-26]
- Purvaneckienė, G., Tereškinas, A., 2012. The Influence of Reconciliation of Work and Family on the Lithuanian Population’s Childbearing Intentions, *Kultūra ir visuomenė* [interaktyvus], vol. 3, no. 1, p. 51–67. Prieiga per internetą: <http://culturesociety.vdu.lt/wp-content/uploads/2012/05/5.-Arturas-Tereskinas_Giedre-Purvaneckiene_The-Influence.pdf> [žiūrėta 2015-12-18]
- Razavi, S., 2007. The Return to Social Policy and the Persistent Neglect of Unpaid Care, *Development and Change* [interaktyvus], vol. 38, no. 3, p. 377–400. Prieiga per internetą: <<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-7660.2007.00416.x/epdf>> [žiūrėta 2016-03-07]
- Reingardė, J., 2009. Lyčių vaidmenys ir prokreacinės elgsenos kaita. In: Stankūnienė, V., Maslauskaitė, A., *Lietuvos šeima tarp tradicijos ir naujos realybės*. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas, p. 167–256.
- Stankūnienė, V., 2001. Paramos šeimai politikos tipai. In: Stankūnienė el. al., *Paramos šeimai politika: samprata ir patyrimas. Kolektyvinė monografija*. Vilnius: Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas, p. 19–40.
- ŠMM (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija) 2016. *Lietuvos švietimas skaičiais 2016, ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas* [interaktyvus]. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras. Prieiga per internetą: <https://www.smm.lt/uploads/lawacts/docs/609_eb3e625c3cfb84bfe719fa97e875a9cd.pdf> [žiūrėta 2018-04-23]
- ŠMM (Švietimo ir mokslo ministerija) ir ŠAC (Švietimo aprūpinimo centras). 2014. *Institucinio ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų ugdymosi sąlygų kaitos savivaldybėse tyrimas. Tyrimo II etapas* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.ikimokyklinis.lt/uploads/files/dir998/dir49/dir2/13_0.php> [žiūrėta 2016-01-23]
- Talešienė, A., Šarlauskas, T., 2014. Valstybinio socialinio draudimo motinystės (tėvystės) išmokų reglamentavimas: pašalpų gavėjų struktūra ir pasirinkimai, *Viešoji politika ir administravimas* [interaktyvus], vol. 13, no. 1, p. 95–108. Prieiga per internetą: <<https://www3.mruni.eu/ojs/public-policy-and-administration/article/view/2026/1834>> [žiūrėta 2015-12-29]
- Žalimienė, L., 2015. Šeimos paramos politika Lietuvoje: ar galime identifikuoti paradigminius pokyčius 1996–2013 metų laikotarpiu?, *Tiltai* [interaktyvus], vol. 70, no. 1, p. 39–61. Prieiga per internetą: <<http://journals.ku.lt/index.php/tiltai/article/view/1050>> [žiūrėta 2015-03-15]

THE ROLE OF PRESCHOOL EDUCATION SERVICES ON PARENTS EMPLOYMENT IN LITHUANIA

Aušra Čižauskaitė
Boguslavas Gruževskis

Summary

The aim of the article is to investigate the effect of a preschool educational institutions role on the employment of parents, who have preschool-aged children in Lithuania. After completing a survey about the employment of Lithuanian families with preschool-aged children and preschool establishments, one main hypothesis is put forward, aimed at understanding what impact not attending preschool has on parents' employment.

A quantitative research method is used to investigate the hypothesis. It is based on statistical analysis of a 2014 European Union Survey of Income and Living Conditions (EU-SILC). With the help of descriptive statistics, logistic regressions and Chi-square tests, this research analyses what impact not attending preschool has on children parents' employment.

It can be argued that the hypothesis is confirmed as the research results show that not using preschool services has a different effect on mothers' and fathers' economic activity. Therefore not attending preschool establishments has a major negative effect on mothers' employment status rather than fathers'.

In terms of family policy typologies it can be seen that paid and unpaid work distribution in Lithuania is associated with traditional family policy model. In this case, the provision of public preschool services is not the main family policy instrument, since the priority in Lithuania is to provide a financial support through the promotion of childcare at home. Lithuanian mothers choose to participate in a relatively long parental leave system. All this implies the view that the limited availability of preschool services might limit possibilities for mothers to participate in the labour market due to the traditional family policy model existing in the country.

Finally, results allow to assume that an accessibility of preschool establishments stimulates parents to work, however, it is not a crucial factor due to financial aspects. An important role is played by unpaid care of the children provided by relatives and friends. Therefore, it can be interpreted as a compensation for the lack of public preschool services for families wishing to successfully continue their participation in the labour market.